

Vergeet de mens niet!

tekst Guus Verhorst (Staatsbosbeheer)

Het hoofddoel van de overgangsgebieden is het veiligstellen en verbeteren van de naastgelegen Natura 2000-natuur. Als we het slim doen worden de overgangsgebieden niet alleen een aantrekkelijk landschap voor natuur en landbouw, maar ook voor de mens. Het vraagstuk van de overgangsgebieden begint bij Natura 2000, maar laten we ons daar vooral niet toe beperken!

> Grote maatschappelijke en ruimtelijke opgaven zoals klimaatadaptatie, maatregelen in de waterhuishouding, de landbouwtransitie en niet te vergeten het herstel van de biodiversiteit komen op ons land af. Dit alles vraagt ruimte, en vaak wordt hierbij gekeken naar het boerenland, het agrarische landschap. Als we daarbij uitgaan van één bestemming per stuk grond, dan komen we zeker niet uit met de ruimte die we hebben.

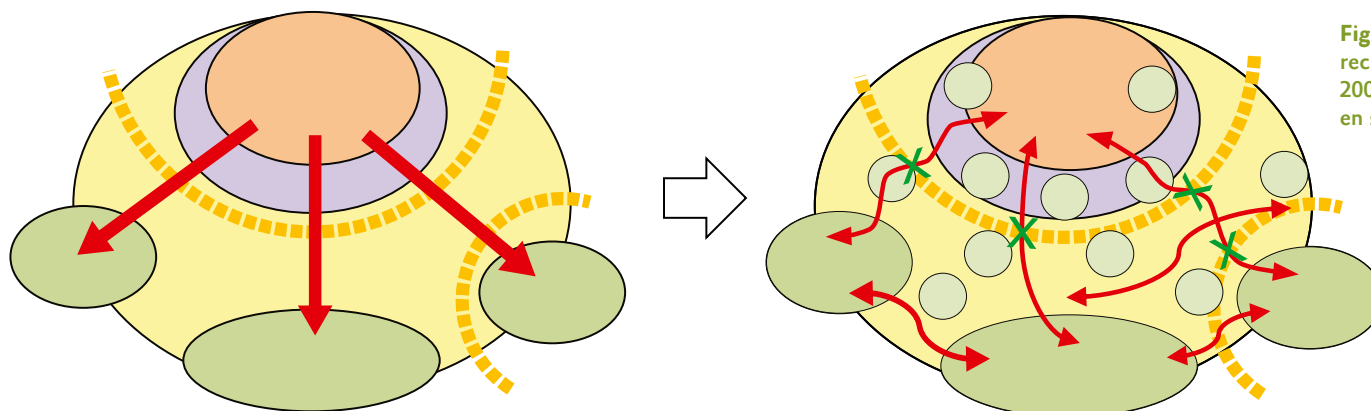
We moeten gaan combineren. Op elk perceel rust vaak maar één bestemming; wonen, natuur, agrarisch gebruik, bedrijvigheid, of recreatie. Het resultaat van deze 'topografische ziekte', zoals Harry Boeschoten, programmadirecteur Groene Metropool van Staatsbosbeheer die noemt, is dat de grenzen tussen de verschillende bestemmingen hard zijn, zowel letterlijk als figuurlijk. Dat wordt misschien wel het beste zichtbaar bij natuurgebieden, ze zijn scherp begrensd met keiharde overgangen. Hoe vaak houdt een natuurgebied niet op bij een maisveld, een productiegroenland of een bedrijventerrein? Het voelt alsof functies met de ruggen tegen elkaar staan, terwijl zachtere overgangen zorgen voor meer biodiversiteit in de directe omgeving van natuurgebieden en voor een aantrekkelijker landschap voor de mens. Het is dus heel goed om rondom kwetsbare natuur overgangsgebieden te gaan realiseren waarbij buiten de hokjes wordt gekeken naar samenhang in het landschap. Dat levert een combinatie op van agrarisch gebruik met natuur, kleinschalige bedrijvigheid en vrijetijdsbesteding in een mooie en gezonde leefomgeving. Dat betekent met alle belanghebbende partijen aan tafel gaan om het overgangsgebied te ontwikkelen. De recreatieve sector wordt daarbij vaak over het hoofd gezien,

terwijl de recreant een belangrijke gebruiker van het landschap is.

Behoeftte aan meer ruimte voor recreatie

De bevolking in ons land groeit volgens de bevolkingsprognose 2023-2027 van het CBS de komende jaren van 17 naar ongeveer 21 miljoen inwoners. Die willen allemaal recreëren en het liefst dichtbij huis. Er is een grote behoefte om naar buiten te gaan en gezond te leven. Steeds meer mensen sporten in de natuur. Ook zijn we tot op steeds hogere leeftijd actief, als gevolg van steeds betere gezondheidszorg en door technologische ontwikkelingen zoals de e-bike.

De kwaliteit en de toegankelijkheid van de beschikbare ruimte laat echter vaak te wensen over. Het agrarische gebied is minder aantrekkelijk en minder toegankelijk geworden voor recreatie. Landschapselementen als houtwallen, singels, kleine bosjes en poelen zijn tijdens de ruilverkavelingen in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw op veel plekken verdwenen. Vanaf de jaren negentig zijn veel paden door het landelijk gebied gesloten. Na de uitbraak van varkenspest en mond-en-klauwzeer (MKZ) zijn veehouders bang voor het verspreiden van ziekten door de recreant.

Figuur 1. Spreiding recreatie in Natura 2000-overgangsgebieden en stadsranden.

Huidige situatie:

De zone tussen woonkernen en bos/natuur is veelal niet aantrekkelijk waardoor de recreatiedruk op bos en natuurgebieden hoog is. Recreanten rijden met de auto naar een natuurgebied om daar te gaan recreëren.

Naar:

Benutting van stadsranden en overgangsgebieden. Door deze zones aantrekkelijker te maken ontstaat meer ruimte voor recreatie dicht bij huis en wordt de druk op bos- en natuur verkleind.

LEGENDA

woonkern	bos/natuur	recreatiedruk hoog
stadsrand	aantrekkelijk overgangsgebied	recreatiedruk laag
(agrarisch) buitengebied	groen in en om de stad	barrière
		doorgang

Het gevolg van deze ontwikkelingen en trends is dat steeds meer mensen recreëren in de natuurgebieden, terwijl het areaal natuur nauwelijks is gegroeid. De laatste tien jaar zien we een toename van zo'n 30 procent van het bezoek aan bos en natuur, met een piek in de coronajaren. Op zich heel goed dat veel mensen de natuur weten te vinden voor ontspanning, maar het heeft ook een keerzijde als de recreatiedruk te hoog wordt. Dat punt is in veel natuurgebieden bereikt. Terreinbeheerders kunnen met een goede zonering veel recreanten geleiden in gebieden, zodat de natuur minder last heeft van de drukte. Maar de afgelopen jaren lukt dat niet overal meer en kan dat zelfs betekenen dat natuurdoelen niet gehaald kunnen worden door de verstoring. Spreiding van de recreanten is daarom nodig. En niet alle vormen van recreatie passen in de natuur. Met name de intensievere vormen van recreatie, zoals mountainbikewedstrijden, trailruns en events, passen niet in kwetsbare gebieden. Een groot deel van de recreanten komt in eerste instantie niet voor bijzondere natuurwaarden, maar wil gewoon een aantrekkelijk decor om in te recreëren. Ze zijn relatief gemakkelijk te verleiden met een mooi en toegankelijk landschap. De klompenpaden en trage tochten zijn niet voor niets populair. In de overgangsgebieden ligt een mooie kans om meer ruimte voor recreatie te realiseren. Dit is ook een van de speerpunten van zowel NLBuiten als Waterrecreatie Nederland als van het vrijetijdsdomein van Collectief Natuurin-

clusief. Hierbij zetten overheden, brancheorganisaties en belanghebbenden zich in voor een natuurinclusieve samenleving in 2050.

Aantrekkelijk landschap een must

Een mooi en toegankelijk landschap moet weer gemeengoed worden, het is een belangrijke drager van onze cultuur. Het terugbrengen van aantrekkelijke elementen zoals groenblauwe dooradering, kleine bosschages en lanen gaat daarbij helpen, zeker als er langs deze elementen gewandeld en gefietst kan worden. De ontsluitingswegen in het landelijk gebied zijn, met hier en daar wat aanpassingen, ideaal voor fietsers. Agrariërs die meer natuurinclusief gaan boeren en daarbij kiezen voor verbreding van hun bedrijf met een neventak en verkoop aan huis, hebben baat bij meer aanloop en reuring. Als deze bedrijven aan recreatieve routes liggen snijdt het mes aan twee kanten. Landwinkels, horeca en kleinschalige verblijfplekken zorgen voor vertier, geven een economische impuls en brengen de boer weer dicht bij de burger en andersom. Dat versterkt het imago van de boer en laat het maatschappelijke belang van de landbouw zien. Een vitaal landelijk gebied is van betekenis voor iedereen, het draagt bij aan de brede welvaart, aan het bruto nationaal geluk. Een vitaal landelijk gebied biedt een duurzamere en gezondere leef- en woonomgeving met minder stikstof, fijnstof, geurhinder, een betere waterkwaliteit, hogere biodiversiteit en meer landschapsbeleving. Boven-

foto Floris van Leeuwen

dien wordt het in de natuurgebieden rustiger als de recreatiemogelijkheden in de overgangsgedebieden verbeteren.

Groene Metropool

Het zou mooi zijn als we in overgangsgedebieden grenzend aan Natura 2000-gebieden niet alleen het beoogde natuurherstel maar ook de kwaliteitsimpuls voor leefbaarheid en recreatie de komende jaren voor elkaar krijgen. Een volgende stap kan zijn dat we hetzelfde gaan doen rond natuurgebieden die geen Natura 2000-status hebben. De problematiek is immers vergelijkbaar. Nog mooier zou het zijn als we ook de verbinding of overgang tussen stadsranden, bedrijventerreinen en woonkernen met het omringende platteland kunnen verbeteren en verzachten. Dit is de gedachtegang van de Groene Metropool, een initiatief van Staatsbosbeheer om de groene verbindingen tussen stad en omliggend landschap te versterken. De ambitie is groen als nutsvoorziening, een basisvoorziening waarbij elk huis aangesloten is op een groen netwerk, net zoals we aangesloten zijn op water, riool en stroom. Dan kunnen bewoners letterlijk vanaf de voordeur op een aantrekkelijke manier recreëren zonder eerst in de auto te hoeven stappen. Dat maakt de drempel om te bewegen een stuk lager, het stimuleert

een gezonde leefstijl en het zorgt voor heel wat minder kilometers autobeweging. Een deel van de parkeerterreinen bij natuurgebieden kunnen we dan teruggeven aan de natuur. Iets om over na te denken.

Hoe dan?

Hoe geven we de recreant een plek in de overgangsgedebieden? Het begint ermee de ontwikkeling van het overgangsgedebied als een ontwerp-opgave aan te pakken met oog voor alle belangen – dus ook die van de recreant. Dat is misschien geen *rocket science*, maar anderzijds kan het niet genoeg benadrukt worden. Samen met de andere grote opgaven is dit een vergelijkbare verandering in het landschap als de ruilverkavelingen uit de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw. Het is geen eenvoudige opgave gezien de vele functies die in het overgangsgedebied moeten ‘landen’ en de uiteenlopende belangen van de deelnemende partijen. Maar het is nu het moment waarop we hier op een zorgvuldige manier handen en voeten aan moeten geven om een aantrekkelijk landschap voor de toekomst te creëren. Laat dus vooral landschapsarchitecten schetsen.

We hoeven niet terug naar het landschap van vroeger, maar de ervaring leert dat het meenemen van de ontstaansgeschiedenis in een nieuw

ontwerp de betrokkenheid van de bewoners kan versterken. Het brengt trots en waardering voor de directe omgeving, en daarmee draagvlak voor veranderingen in het landschap.

Ruimtelijke veranderingen vragen ook aanpassingsvermogen van de betrokken overheden. Staand beleid en regelgeving staan veranderingen soms in de weg. Partijen moeten de mogelijkheid en de ruimte krijgen om functies te combineren, dat vraagt flexibiliteit bij de lagere overheden als het gaat om bestemmingswijzigingen of vergunningverlening.

Zorg er verder ook voor dat fysieke barrières worden geslecht. Spoorwegen, waterwegen en provinciale wegen moeten gemakkelijk passeerbaar zijn voor de wandelaar, de fietser en langzaam verkeer, anders gaat het niet werken. Alleen dan ontstaat een toegankelijk, natuur- en mensinclusief landschap met voordelen voor alle partijen. De verstoringen in de natuurgebieden nemen af en de rust neemt toe. De recreant kan ook terecht in een mooier en beter toegankelijk overgangsgedebied nabij zijn woonomgeving (minder autobewegingen!), terwijl voor de openstelling en het beheer van agrarisch cultuurlandschap de boeren worden beloofd.<

g.verhorst@staatsbosbeheer.nl

Het Abtswoudsebos met Den Haag op de achtergrond.

